

Sygn. akt II Ca 529/13

POSTANOWIENIE

Dnia 17 października 2013 roku

Sąd Okręgowy w Lublinie II Wydział Cywilny – Odwoławczy

w składzie:

Przewodniczący Sędzia Sądu Okręgowego Dariusz Iskra (sprawozdawca)

Sędziowie: Sędzia Sądu Okręgowego Ewa Bazelan

Sędzia Sądu Okręgowego Andrzej Mikołajewski

Protokolant sekretarz sądowy Emilia Trąbka

po rozpoznaniu w dniu 17 października 2013 roku w Lublinie, na rozprawie

sprawy z wniosku R. L. (1)

z udziałem Ł. L., R. L. (2), B. L. i M. L.

o stwierdzenie nabycia spadku po S. L.

na skutek apelacji uczestników od postanowienia Sądu Rejonowego Lublin – Zachód w Lublinie z dnia 22 marca 2013 roku, w sprawie I Ns 106/13

postanawia:

I. odrzucić apelację Ł. L., R. L. (2) i M. L.;

II. na skutek apelacji B. L. zmienić zaskarżone postanowienie w ten sposób, że stwierdzić, iż spadek po S. L., zmarłym w dniu 10 lipca 2012 roku w L. i tutaj ostatnio zamieszkałym, nabyli na podstawie testamentu z dnia 18 listopada 1999 roku, sporządzonego w formie aktu notarialnego – Repertorium (...), Ł. L., R. L. (2), B. L. i M. L. po 1/4 (jednej czwartej) części każdy z nich;

III. zasądzić od R. L. (1) na rzecz B. L. kwotę 69,75 zł (sześćdziesiąt dziewięć złotych siedemdziesiąt pięć groszy) tytułem zwrotu kosztów postępowania odwoławczego.

Sygn. akt II Ca 529/13

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 22 marca 2013 roku Sąd Rejonowy Lublin – Zachód w Lublinie postanowił stwierdzić, że spadek po S. L., synu A. i S., zmarłym dnia 10 lipca 2012 roku w L., ostatnio stale zamieszkałym w L., z dobrodziejstwem inwentarza nabyły jego dzieci: Ł. L., R. L. (2), B. L., M. L. po 9/40 części każde z nich, przy czym na podstawie testamentu sporządzonego dnia 18 listopada 1999 roku w formie aktu notarialnego po 1/8 części, a na podstawie ustawy po 1/10 części, oraz na podstawie ustawy syn R. L. (1) w 1/10 części (k. 41).

W uzasadnieniu postanowienia Sąd Rejonowy ustalił, że w dniu 18 listopada 1999 roku S. L., syn A. i S., sporządził w formie aktu notarialnego testament, w drodze którego powołał do spadku po nim jego żonę A. L. (1) w 1/2 części oraz jego i A. dzieci: B. (E.) L., R. (J.) L., M. (A.) L. i Ł. (T.) L. po 1/8 części każde z nich. Jednocześnie złożył oświadczenie,

również zawarte w treści aktu notarialnego, że pozbawia zachowku (wydziedzicza) swojego syna A. L. (2), gdyż ten uporczywie nie dopełnia wobec niego obowiązków rodzinnych.

Sąd Rejonowy ustalił, że żona S. A. K.-L. zmarła w dniu 29 czerwca 2001 roku. Pomimo tego S. L. nie sporządził innego (drugiego) testamentu.

Sąd ustalił, że S. L. zmarł w dniu 10 lipca 2012 roku w L.; ostatnio stale mieszkał w L.. W chwili śmierci był wdowcem, gdyż jego żona A. L. (1) zmarła przed nim, a on nie zawarł kolejnego związku małżeńskiego. S. L. miał pięcioro dzieci: R. L. (1) (z pierwszego małżeństwa z K. L.) oraz Ł. L., R. L. (2), M. L. i B. L. (z jego drugiego małżeństwa z A. L. (1)). Nie miał innych dzieci.

Sąd wskazał, że w dniu 27 grudnia 2012 roku R. L. (1) złożył oświadczenie o przyjęciu spadku po jego zmarłym ojcu z dobrodziejstwem inwentarza. Nikt inny nie składał oświadczeń w przedmiocie spadku po S. L.. Nikt nie zrzekał się dziedziczenia po nim. Nikt nie został uznany za niegodnego dziedziczenia.

Sąd pierwszej instancji wskazał, że prawomocnym postanowieniem z dnia 10 stycznia 2013 roku, wydanym w sprawie I Ns 10/13, Sąd Rejonowy Lublin – Zachód w Lublinie nakazał sporządzenie spisu inwentarza majątku spadkowego po S. L..

Sąd Rejonowy przytoczył treść przepisów art. 670 § 1 zd. 1 k.p.c. i art. 677 § 1 zd. 1 k.p.c. i wyjaśnił, że w postępowaniu w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku po oznaczonej, objętej wnioskiem, zmarłej osobie fizycznej (spadkodawcy) związane sądy rozpoznające taką sprawę dotyczy tylko i wyłącznie osoby spadkodawcy. Natomiast w pozostałym zakresie sąd ma pełną swobodę rozstrzygnięcia, kto jest spadkobiercą, na jakiej podstawie prawnej, a jeżeli ustalą, że jest więcej niż jeden spadkobierca po oznaczonym spadkodawcy, to w jakich udziałach ustaleni spadkobiercy dziedziczą spadek, czyli ogół praw i obowiązków cywilnoprawnych zmarłego (spadkodawcy) istniejących w dacie jego śmierci (w dacie otwarcia spadku). Ta swoboda orzekania oznacza, że sąd spadku, niezależnie od wniosków i żądań uczestników postępowania, ma obowiązek wydania orzeczenia o stwierdzeniu nabycia spadku zgodnego z jednej strony z normami prawa materialnego, w szczególności objętymi przepisami księgi czwartej ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 roku – Kodeks cywilny, a z drugiej strony zgodnego z wynikami postępowania dowodowego przeprowadzonego w takiej sprawie.

Sąd podkreślił, że orzeczenie sądu stwierdzające nabycie spadku ma charakter deklaratoryjny, gdyż orzeczeniem tym zostaje jedynie ustalone (stwierdzone) przejście praw (i obowiązków) spadkodawcy, które nastąpiło z mocy prawa w chwili otwarcia spadku (art. 925 k.c.), na rzecz oznaczonych osób (spadkobiercy lub spadkobierców).

Sąd wskazał, że z ustaleń faktycznych jednoznacznie wynika, że spadkodawca sporządził tylko jeden testament, w drodze którego powołał do spadku po nim jego żonę A. L. (1) w 1/2 części oraz jego i A. dzieci: B. (E.) L., R. (J.) L., M. (A.) L. i Ł. (T.) L. po 1/8 części każde z nich. Powyższy testament, w zakresie wskazanego rozporządzenia, nie był w ogóle kwestionowany przez wnioskodawcę i uczestników postępowania w niniejszej sprawie. Nie ma również w tej sprawie żadnych okoliczności, w świetle których uzasadniona byłaby jakakolwiek wątpliwość co do ważności tego testamentu w zakresie wskazanego rozporządzenia spadkodawcy.

Sąd Rejonowy przytoczył treść przepisów zawartych w art. 926 k.c. i wyjaśnił, że możliwe są tylko dwa tytuły powołania do spadku, odrębnie lub jednocześnie. Pierwszy tytuł to testament, czyli wola spadkodawcy wyrażona w sposób określony prawem, kto ma dziedziczyć jego majątek, a drugi to ustawa, czyli przepisy prawne, regulujące kto dziedziczy spadek w sytuacji, gdy spadkodawca nie sporządził testamentu lub sporządził, lecz jest on nieważny, bądź ważny, ale nieskuteczny, albo gdy spadkobierca testamentowy nie chce lub nie może dziedziczyć.

Sąd podkreślił, że ustawa ustanawia pierwszeństwo dziedziczenia osób powołanych do spadku przez spadkodawcę w drodze sporządzenia testamentu. Osoby takie bowiem dziedziczą spadek z wyłączeniem spadkobierców ustawowych, nawet jeżeli w odczuciu tych ostatnich, z reguły osób najbliższych spokrewnionych ze spadkodawcą, z różnych powodów nie byłoby to słuszne. Decydujące znaczenie tutaj ma bowiem wola spadkodawcy co do rozporządzenia jego majątkiem

na wypadek śmierci i to zupełnie niezależnie od tego, czy treść tej woli, a ściślej rozrządzeń, jest aprobowana przez zainteresowanych (osoby należące do kręgu spadkobierców ustawowych i spadkobiercę testamentowego), czy też nie znajduje ona ich aprobaty.

Sąd przytoczył treść przepisu art. 941 k.c. i wyjaśnił, że jedynym sposobem i jedyną czynnością prawną, za pomocą której oznaczona osoba fizyczna może wskazać osoby uprawnione do jej majątku po niej na wypadek jej śmierci, jest sporządzenie testamentu.

Sąd wskazał, że w rozpoznawanej sprawie spadkodawca sporządził testament w formie aktu notarialnego i spełnia ten akt wymogi formalne. Nie ma przy tym żadnych okoliczności, w świetle których uzasadnione byłoby stwierdzenie, że ten testament, jako czynność prawna, jest nieważny (wnioskodawca i uczestnicy nie kwestionowali ważności tego testamentu).

Z ustaleń faktycznych wynika, że spadkodawca pozostawił pięcioro dzieci, czyli spadkobierców powołanych z ustawy w pierwszej kolejności, którzy spadek dziedziczą w częściach równych (art. 931 § 1 k.c.). Z ustaleń tych wynika również, że spadkodawca sporządził testament, w którym powołał do spadku (w 1/2 części) swoją żonę oraz czworo z pięciorga swoich dzieci, po 1/8 części każde z nich, oraz to, że żona spadkodawca nie może po nim dziedziczyć w rozumieniu przepisu art. 926 § 3 k.c., ponieważ zmarła przed nim (w czerwcu 2001 roku).

Sąd wskazał, że określone w treści art. 926 § 3 k.c. wyjątki, to przepisy art. 963 k.c. i art. 965 k.c. Przepis art. 963 k.c. nie ma zastosowania w niniejszej sprawie, ponieważ jest pewne, że spadkodawca w ogóle nie dokonał podstawienia.

Sąd przytoczył treść przepisu art. 965 k.c. i wskazał, że reguluje on instytucję przyrostu, polegającą na tym, że w przypadku, gdy jeden ze spadkobierców testamentowych nie chce lub nie może być spadkobiercą, następuje zwiększenie udziału spadkowego wszystkich pozostałych spadkobierców testamentowych, gdyż udział przypadający spadkobiercy, który nie chce lub nie może dziedziczyć, przypada pozostałym spadkobiercom testamentowym w stosunku do wielkości przypadających im, według treści testamentu, udziałów spadkowych.

Sąd wskazał, że z przepisów art. 965 k.c. i art. 926 § 3 k.c. wynika, że w przypadku, jak w niniejszej sprawie, gdy jeden z kilku powołanych w testamencie spadkobierców nie może dziedziczyć, przeznaczony mu przez spadkodawcę udział przypada pozostałym spadkobiercom powołanym w tym testamencie (art. 965 k.c.) lub podlega on dziedziczeniu na podstawie ustawy, a więc przypada wszystkim spadkobiercom ustawowym. Decydujące znaczenie ma w tym zakresie wola spadkodawcy, który może wyraźnie lub w sposób dorozumiany wyłączyć w treści testamentu działanie przyrostu określonego w art. 965 k.c. lub ta odmienna wola spadkodawcy może wynikać z okoliczności konkretnej sprawy.

W ocenie Sądu w okolicznościach niniejszej sprawy usprawiedliwione jest stwierdzenie odmiennej woli spadkodawcy w rozumieniu przytoczonego wyżej przepisu art. 965 k.c. Jest bowiem pewne, że żona spadkodawcy, a więc spadkobierca powołany przez niego w testamencie do 1/2 części, zmarła (29 czerwca 2001 roku) niespełna dwa lata po sporządzeniu tego testamentu (18 listopada 1999 roku), a sam spadkodawca żył jeszcze ponad 11 lat (zmarł w dniu 10 lipca 2012 roku) i w tym okresie czasu nie dokonał on żadnej czynności prawnej mającej na celu uregulowanie kwestii tego udziału spadkowego. Takie, bierne w tym zakresie zachowanie, a ściślej zaniechanie, spadkodawcy ewidentnie wskazuje, w świetle oczywistej jego wiedzy o śmierci jego żony i o jego synu z pierwszego małżeństwa, czyli wnioskodawcy w niniejszej sprawie, który nie został powołany do spadku w treści przedmiotowego testamentu, że nie było intencją spadkodawcy doprowadzenie do wyłączenia wnioskodawcy od ustawowego dziedziczenia części spadku po nim, czy też spowodowanie, przez sporządzenie, już po śmierci jego żony, kolejnego testamentu, jednoznacznego powołania wszystkich jego dzieci z drugiego małżeństwa (uczestników), jako jedynych jego spadkobierców.

Sąd wskazał, że nie stoi na przeszkodzie powyższemu stwierdzeniu istnienia odmiennej woli spadkodawcy okoliczność, że spadkodawca zawarł w przedmiotowym testamencie oświadczenie o pozbawieniu wnioskodawcy (jego syna z pierwszego małżeństwa) zachowku z podanej w jego treści przyczyny. Samo wydziedziczenie (pozbawienie prawa do zachowku), nie zawsze przecież skuteczne (powołana przez spadkodawcę podstawa wydziedziczenia może w rzeczywistości nie istnieć), nie stanowi co do zasady o dziedziczeniu spadku (art. 1008 k.c.), a jednocześnie zawsze

możliwe jest przebaczenie, o którym mowa w treści art. 1010 k.c., skuteczne bez względu na formę, w której ono nastąpiło.

W świetle tych okoliczności Sąd uznał, że połowę spadku (udział 1/2 część) po S. L. dziedziczą wnioskodawca i uczestnicy, jako spadkobiercy ustawowi, w częściach równych, czyli po 1/10 części każde z nich (art. 931 § 1 k.c.), a uczestnicy, jako spadkobiercy powołani również na podstawie przedmiotowego testamentu, dziedziczą drugą połowę tego spadku w udziałach określonych w jego treści, to jest po 1/8 części każde z nich.

Sąd wskazał, że wszyscy dziedziczą spadek z dobrodziejstwem inwentarza, ponieważ wnioskodawca złożył, w terminie określonym w art. 1015 § 1 k.c., oświadczenie o przyjęciu spadku w taki sposób, a zgodnie z treścią art. 1016 k.c., jeżeli jeden ze spadkobierców przyjął spadek z dobrodziejstwem inwentarza, uważa się, że także spadkobiercy, którzy nie złożyli w terminie żadnego świadczenia, przyjęli spadek z dobrodziejstwem inwentarza.

*

Od postanowienia z dnia 22 marca 2013 roku apelację wnieśli uczestnicy – Ł. L., R. L. (2), B. L. i M. L. (k. 56-58), wskazując, że zaskarżają to postanowienie „w części:

1) w zakresie stwierdzenia, że spadek po S. L. syna A. i S., zmarłym dnia 10 lipca 2012 r. w L., ostatnio stale zamieszkałym w L. z dobrodziejstwem inwentarza, nabyły jego i A. dzieci: Ł. L., R. L. (2), B. L., M. L. po 9/40 (dziewięć czterdziestych) części każde z nich, przy czym na podstawie testamentu sporządzonego dnia 18 listopada 1999 r. w formie aktu notarialnego po 1/8 (jednej ósmej) części, a na podstawie ustawy po 1/10 części - co do stwierdzenia, że spadek został przez Ł. L., R. L. (2), B. L., M. L. nabyty z dobrodziejstwem inwentarza – a nie wprost, a także co do stwierdzenia, że Ł. L., R. L. (2), B. L., M. L., nabyli na podstawie ustawy po 1/10 (jednej dziesiątej) części spadku;

2) w zakresie stwierdzenia, że spadek po S. L. syna A. i S., zmarłym dnia 10 lipca 2012 r. w L., ostatnio stale zamieszkałym w L., z dobrodziejstwem inwentarza, na podstawie ustawy jego i K. syn R. L. (1) w 1/10 (jednej dziesiątej) części – w całości”.

Uczestnicy zarzucili:

„a) Naruszenie przepisów postępowania, mające istotny wpływ na wynik sprawy, a mianowicie art. 670 KPC przez błędne zbadanie, kto jest spadkobiercą po S. L. i w rezultacie błędne stwierdzenie, kto jest spadkobiercą po zmarłym S. L..

b) naruszenie przepisów prawa materialnego, tj. art. 948 § 1 i § 2 KC w zw. z art. 965 KC w zw. z art. 926 § 3 KC przez:

- dokonanie wykładni testamentu, podczas gdy, testament sporządzony w formie notarialnej ma jasną treść i nie wymaga dokonania wykładni, a więc dokonanie wykładni wyłączającej przyrost odbyło się contra legem;

- dokonanie wykładni testamentu przez odwołanie się do zdarzeń faktycznych zaszłych już po złożeniu oświadczenia woli w postaci testamentu - tj. śmierci żony A. L. (1) i niezmienianie przez kilkanaście lat testamentu (co wedle Sądu stanowi zaniechanie spadkodawcy) - , które nie są zawarte w treści testamentu i niezwiązane ze złożeniem oświadczenia woli, a wykładnia testamentu dotyczyć może jedynie jego treści (tj. złożonego oświadczenia woli), co skutkowało uzupełnieniem treści testamentu o niezawarte w nim zapisy – tj. wyłączenie instytucji przyrostu;

- nielogiczne i sprzeczne z doświadczeniem życiowym rozumowanie, że śmierć żony spadkodawcy A. L. (1) matki uczestników Ł. L., R. L. (2), B. L., M. L. i niedokonanie zmiany testamentu z uwagi na jej śmierć, powoduje wyłączenie instytucji przyrostu na rzecz jej dzieci, podczas gdy za oczywiste należy rozumieć, że spadkobierca niezmienając testamentu z uwagi na śmierć matki swoich dzieci, chciał by one na podstawie testamentu dziedziczyły cały spadek, mając na względzie, że syn R. L. (1) został wydziedziczony w testamencie i nie pochodził od A. L. (1);

co w rezultacie doprowadziło do wyłączenia instytucji przyrostu, i dziedziczenia części spadku w drodze ustawy”.

Uczestnicy wnieśli o:

„a) Zmianę zaskarżonego wyroku, przez stwierdzenie, że spadek po S. L. synu A. i S., zmarłym dnia 10 lipca 2012 r. w L., ostatnio stale zamieszkałym w L., nabyły jego i A. dzieci: Ł. L., R. L. (2), B. L., M. L. po 1/4 (jednej czwartej) części każde z nich, na podstawie testamentu sporządzonego dnia 18 listopada 1999 r. w formie aktu notarialnego.

b) Zasądzenie od wnioskodawcy na rzecz uczestników kosztów procesu, wedle norm prawem przepisanych”1.

*

Na rozprawie apelacyjnej pełnomocnik uczestników popierał apelację. Pełnomocnik wnioskodawcy wnosił o oddalenie apelacji i o zasądzenie solidarnie od wszystkich uczestników na rzecz wnioskodawcy kosztów za drugą instancję (k. 100v).

*

Sąd Okręgowy zważył co następuje:

Apelacja Ł. L., R. L. (2) i M. L. podlega odrzuceniu na podstawie art. 373 zd. 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.

Apelacja wskazanych uczestników podlegała odrzuceniu już przez Sąd pierwszej instancji na podstawie art. 370 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. Nieodrzućenie apelacji Ł. L., R. L. (2) i M. L. przez Sąd Rejonowy spowodowało konieczność odrzucenia tej apelacji przez Sąd Okręgowy, jako sąd drugiej instancji.

Przepisy art. 369 k.p.c. stanowią, że:

§ 1. Apelację wnosi się do sądu, który wydał zaskarżony wyrok, w terminie dwutygodniowym od doręczenia stronie skarżącej wyroku z uzasadnieniem.

§ 2. Jeżeli strona nie zażądała uzasadnienia wyroku w terminie tygodniowym od ogłoszenia sentencji, termin do wniesienia apelacji biegnie od dnia, w którym upłynął termin do żądania uzasadnienia.

§ 3. Termin, o którym mowa w § 1 i 2, uważa się za zachowany także wtedy, gdy przed jego upływem strona wniosła apelację do sądu drugiej instancji. W takim wypadku sąd ten niezwłocznie przesyła apelację do sądu, który wydał zaskarżony wyrok.

Powołane przepisy mają odpowiednie zastosowanie w postępowaniu nieprocesowym (art. 13 § 2 k.p.c.).

W rozpoznawanej sprawie tylko B. L. zażądała uzasadnienia postanowienia z dnia 22 marca 2013 roku w terminie tygodniowym od ogłoszenia sentencji. Wniosek o sporządzenie i doręczenie uzasadnienia tego postanowienia złożył w dniu 28 marca 2013 roku w imieniu B. L. jej pełnomocnik procesowy (k. 44).

Pozostali uczestnicy, to jest Ł. L., R. L. (2) i M. L., nie zażądali uzasadnienia postanowienia z dnia 22 marca 2013 roku w terminie tygodniowym od ogłoszenia sentencji, co jest okolicznością bezsporną. W związku z tym termin do wniesienia apelacji biegł dla tych uczestników od dnia, w którym upłynął im termin do żądania uzasadnienia, a więc od końca dnia 29 marca 2013 roku. Dwutygodniowy termin do wniesienia apelacji upłynął dla wskazanych uczestników z dniem 12 kwietnia 2013 roku. Ł. L., R. L. (2) i M. L. wnieśli apelację w dniu 30 kwietnia 2013 roku (k. 62), a więc po upływie terminu ustawowego.

*

Apelacja B. L. jest zasadna w całym zakresie zaskarżenia, chociaż nie wszystkie podniesione w niej zarzuty są trafne.

Na wstępie należy wyjaśnić, że pomimo wskazania w treści apelacji, że obejmuje ona swoim zakresem jedynie część postanowienia Sądu pierwszej instancji, należy uznać, że zakresem zaskarżenia objęte jest całe postanowienie. Rozstrzygnięcie o stwierdzeniu nabycia spadku po oznaczonej osobie jest niepodzielne, w tym znaczeniu, że musi ono dotyczyć zawsze całego spadku po tej osobie. Nie jest możliwe uzyskanie stwierdzenia nabycia spadku jedynie w odniesieniu do ułamkowej części spadku, czy też na rzecz niektórych tylko spośród dwóch lub więcej spadkobierców powołanych do dziedziczenia.

Powyższe stanowisko należy odpowiednio odnieść do zaskarżenia postanowienia uwzględniającego wnioszek o stwierdzenie nabycia spadku. Nie jest zatem możliwe zaskarżenie postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku po oznaczonej osobie jedynie w odniesieniu do ułamkowej części spadku, czy też w odniesieniu do niektórych tylko spośród dwóch lub więcej spadkobierców wskazanych w postanowieniu o stwierdzeniu nabycia spadku.

÷

W rozpoznawanej sprawie okolicznością bezsporną jest fakt sporządzenia testamentu przez S. L. w dniu 18 listopada 1999 roku w formie aktu notarialnego, jak również fakt śmierci S. L. w dniu 10 lipca 2012 roku, a wcześniej jego żony – A. L. (1) w dniu 29 czerwca 2001 roku, która została powołana do spadku we wskazanym wyżej testamencie.

Prawidłowe są również ustalenia Sądu pierwszej instancji zawarte na stronach 2 i 3 uzasadnienia zaskarżonego postanowienia.

Przepis art. 965 k.c. stanowi, że jeżeli spadkodawca powołał kilku spadkobierców testamentowych, a jeden z nich nie chce lub nie może być spadkobiercą, przeznaczony dla niego udział, w braku odmiennej woli spadkodawcy, przypada pozostałym spadkobiercom testamentowym w stosunku do przypadających im udziałów (przyrost).

Prawidłowa wykładnia przepisu art. 965 k.c. oraz pozostałych przepisów Kodeksu cywilnego regulujących powołanie do dziedziczenia (art. 959 k.c. – art. 967 k.c.) prowadzi do wniosku, że zasada przyrostu nie działa w dwóch wypadkach:

- 1) jeżeli z treści testamentu wynika, że wolą spadkodawcy jest wyłączenie przyrostu, a więc pozostawienie zwolnionego udziału spadkobiercom ustawowym,
- 2) jeżeli spadkodawca wyłączył przyrost przez ustanowienie podstawienia zwykłego albo jeżeli do podstawienia zwykłego dochodzi w następstwie przekształcenia podstawienia powierniczego w podstawienie zwykłe.

Z powyższych rozważań wynika, że jeżeli w konkretnym wypadku nie mamy do czynienia z podstawieniem zwykłym albo z przekształceniem podstawienia powierniczego w podstawienie zwykłe, to przyrost może wyłączyć jedynie odmienna wola spadkodawcy wyrażona w testamencie, w którym spadkodawca powołał kilku spadkobierców testamentowych. Wola ta może zostać wyrażona wprost lub też wynikać z wykładni tego testamentu, nie mniej jednak musi to być wola spadkodawcy wyrażona w testamencie, w którym spadkodawca powołał kilku spadkobierców testamentowych.

Oczywiście możliwa jest sytuacja, w której spadkodawca po sporządzeniu testamentu, w którym powołał kilku spadkobierców testamentowych, sporządzi nowy testament, w którym wyłączy instytucję przyrostu, która miałaby zastosowanie w odniesieniu do wcześniejszego testamentu. Jeżeli przyrost nie został wyłączony w testamencie, w którym spadkodawca powołał kilku spadkobierców testamentowych, to późniejsze jego wyłączenie przez spadkodawcę może nastąpić jedynie przez sporządzenie nowego ważnego testamentu obejmującego postanowienie o wyłączeniu przyrostu. Wyłączenie przyrostu jest bowiem jedną z postaci rozrządzenia majątkiem na wypadek śmierci, a zgodnie z przepisem art. 941 k.c. rozrządzić majątkiem na wypadek śmierci można jedynie przez testament.

Odnosząc powyższe rozważania do rozpoznawanej sprawy, należy wskazać, że w związku z niejasną treścią części uzasadnienia Sądu pierwszej instancji nie można jednoznacznie stwierdzić, czy (A) Sąd ten dokonał nieprawidłowych ustaleń faktycznych w zakresie woli spadkodawcy co do wyłączenia przyrostu, wyrażonej w testamencie z dnia 18

listopada 1999 roku, czy też (B) mamy do czynienia z naruszeniem przez ten Sąd prawa materialnego przez błędną wykładnię przepisu art. 965 k.c. i niewłaściwe zastosowanie przepisu art. 941 k.c.

(A) Jeżeli intencją Sądu pierwszej instancji było ustalenie, że sporządzając testament S. L. wyraził wolę wyłączenia przyrostu na wypadek, gdyby jeden z kilku powołanych spadkobierców testamentowych nie chciał lub nie mógł być spadkobiercą, to jest to ustalenie błędne. Z całą pewnością tego rodzaju wola nie została wyrażona w sposób wyraźny w testamencie z dnia 18 listopada 1999 roku. Istnienia takiej woli w chwili sporządzania testamentu nie można również przyjąć na podstawie wykładni testamentu, i to dokonanej zgodnie z regułami wykładni testamentu określonymi w art. 948 k.c., a więc w szczególności z regułą, że testament należy tak tłumaczyć, ażeby zapewnić możliwie najpełniejsze urzeczywistnienie woli spadkodawcy.

Treść testamentu jest jednoznaczna. Spadkodawca powołał do dziedziczenia żonę i czworo dzieci z drugiego małżeńska. Nie powołał do dziedziczenia syna z pierwszego małżeństwa, a więc R. L. (1). Co więcej, w treści testamentu wyraźnie wskazał, że „pozbawia zachowku (wydziedzicza) syna A. L. (2), gdyż ten uporczywie nie dopełnia względem testatora obowiązków rodzinnych”. Spadkodawca nie tylko zatem nie powołał R. L. (1) do dziedziczenia, ale wyraził w testamencie wolę, aby R. L. (1) nie otrzymał żadnej korzyści majątkowej ze spadku, a więc zachowku. W omawianym wypadku treść testamentu jednoznacznie wskazuje, że spadkodawca nie wyraził woli wyłączenia przyrostu na wypadek, gdyby jeden z kilku powołanych spadkobierców testamentowych nie chciał lub nie mógł być spadkobiercą. Przy wykładni oświadczeń woli spadkodawcy zawartych w testamencie (wykładni testamentu) nie jest wykluczone wzięcie pod uwagę zachowania spadkodawcy po sporządzeniu testamentu. Zachowanie takie może bowiem wskazywać na to, jaka była wola spadkodawcy w chwili sporządzania testamentu. W rozpoznawanej sprawie nie można jednak przyjąć, że okoliczność, iż spadkodawca po śmierci żony nie sporządził nowego testamentu, stanowi podstawę do przyjęcia, że jego wolą w chwili sporządzenia testamentu było wyłączenie przyrostu, w szczególności na wypadek śmierci którejkolwiek z osób powołanych w testamencie do dziedziczenia. Tego typu zachowanie prowadzi do wniosków wręcz przeciwnych, a mianowicie, że spadkodawca, nie podejmując żadnych czynności mających na celu zmianę rozrządzeń testamentowych zawartych w testamencie, dał jednoznacznie wyraz temu, że jego zamiarem w chwili sporządzenia testamentu było definitywne wyłączenie od dziedziczenia syna z pierwszego małżeństwa, skoro nawet zamieścił w testamencie postanowienie o wydziedziczeniu tego syna.

(B) Jeżeli intencją Sądu pierwszej instancji było przyjęcie, że zachowanie spadkodawcy polegające na tym, że spadkodawca po śmierci żony nie sporządził nowego testamentu, stanowi wyraz skutecznej woli spadkodawcy co do wyłączenia przyrostu i w związku z tym powołania do dziedziczenia R. L. (1), to w takim wypadku mamy do czynienia z naruszeniem przez ten Sąd prawa materialnego przez błędną wykładnię przepisu art. 965 k.c. i niewłaściwe zastosowanie przepisu art. 941 k.c. Treść przepisu art. 965 k.c. wskazuje, że „odmienna wola spadkodawcy”, o której tam mowa, musi być wyrażona w tym testamencie, który zawiera powołanie kilku spadkobierców testamentowych.

Spadkodawca może również wyłączyć przyrost, sporządzając nowy testament, w którym zamieści rozrządzenie wyłączające skutki prawne określone w art. 965 k.c. w odniesieniu do wcześniejszego testamentu zawierającego powołanie kilku spadkobierców testamentowych.

W rozpoznawanej sprawie spadkodawca nie sporządził nowego testamentu, a więc nawet jeżeli jego zachowanie po śmierci żony miałyby stanowić wyraz nowej woli wyłączenia skutków przyrostu w odniesieniu do wcześniejszego testamentu, to takie oświadczenie woli byłoby nieważne, gdyż zgodnie z art. 941 k.c. rozrządzić majątkiem na wypadek śmierci można jedynie przez testament, a więc w drodze czynności prawnej mającej postać testamentu.

÷

Mając na uwadze powyższe rozważania, na podstawie art. 386 § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. na skutek apelacji B. L. Sąd Okręgowy postanowił zmienić zaskarżone postanowienie w ten sposób, że stwierdzić, iż spadek po S. L., zmarłym w dniu 10 lipca 2012 roku w L. i tutaj ostatnio zamieszkałym, nabyli na podstawie testamentu z dnia 18

listopada 1999 roku, sporządzonego w formie aktu notarialnego – Repertorium (...), Ł. L., R. L. (2), B. L. i M. L. po 1/4 części każdy z nich.

÷

Nie jest uzasadniony zarzut naruszenia przepisu art. 670 k.p.c. Powołany przepis stanowi, że sąd spadku bada z urzędu, kto jest spadkobiercą. W szczególności bada, czy spadkobierca pozostawił testament, oraz wzywa do złożenia testamentu osobę, co do której będzie uprawdopodobnione, że testament u niej się znajduje. Jeżeli testament zostanie złożony, sąd dokona jego otwarcia i ogłoszenia.

Z naruszeniem tego przepisu mielibyśmy do czynienia wówczas, gdyby sąd spadku zaniechał badania z urzędu, kto jest spadkobiercą, czy to przyjmując błędnie, że takie badanie następuje jedynie na skutek stosownego wniosku procesowego, czy też pomijając stosowanie tego przepisu z innych przyczyn. Przepis art. 670 k.p.c. nie jest natomiast przepisem prawa materialnego i w związku z tym nie określa zagadnień związanych z porządkiem dziedziczenia. W konsekwencji błędne ustalenia faktyczne sądu co do osoby spadkobiercy lub spadkobierców po danym spadkodawcy nie stanowią naruszenia przepisu art. 670 k.p.c.

*

Na podstawie art. 520 § 3 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. i w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. Sąd Okręgowy postanowił zasądzić od R. L. (1) na rzecz B. L. kwotę 69,75 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania odwoławczego.

W związku z tym, że apelacja B. L. została uwzględniona w całości, wnioskodawca powinien zwrócić tej uczestniczkę poniesione przez nią w postępowaniu odwoławczym koszty. Koszty te obejmują:

a) część opłaty od apelacji – 50 zł (k. 61); drugą część opłaty uiścił R. L. (2) (k. 67), którego apelacja została odrzucona;

b) część wynagrodzenia pełnomocnika procesowego B. L., przypadająca na tę uczestniczkę – 15 zł (60 zł : 4); całe wynagrodzenie pełnomocnika wynosiło 60 zł i zostało ustalone na podstawie § 8 pkt 2 w zw. z § 12 ust. 1 pkt 1 in fine rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 roku w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (Dz. U. z 2013 roku, poz. 490 – tekst jednolity);

c) część opłaty pocztowej za przesłanie do Sądu przesyłki zawierającej apelację, przypadająca na B. L. – 0,95 zł ((1,60 zł + 2,20 zł) : 4 = 0,95 zł);

d) opłata pocztowa za przesłanie do Sądu wniosku B. L. o sporządzenie uzasadnienia postanowienia – 3,80 zł (k. 48).

*

Z tych wszystkich względów i na podstawie powołanych wyżej przepisów Sąd Okręgowy orzekł jak w postanowieniu.

1 Przytoczono dosłowne brzmienie zarzutów i wniosków apelacyjnych oraz sformułowania określającego zakres zaskarżenia postanowienia.

2 S. Wójcik, F. Zoll, (w:) System prawa prywatnego. Prawo spadkowe, Tom 10, Wydawnictwo C. H. Beck, Instytut Nauk Prawnych PAN, Warszawa 2009, s. 373-374; S. Wójcik, (w:) System prawa cywilnego. Tom IV, Prawo spadkowe, Zakład Narodowy Imienia Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1986, s. 234; E. Skowrońska, Komentarz do kodeksu cywilnego. Księga czwarta. Spadki, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1995, s. 120-121.